

כסף רוצים או כסף עוטים?

חיים דיין, בעל תואר שני בעבודה סוציאלית בהתמחות קלינית, תלמיד מחקר באוניברסיטה העברית בתחום הפרעת קשב, ויו"ר "מכון הקשב" - מיזם חברתי עבור אנשים עם הפרעת קשב, רכז התכנית להכשרת מדריכי נוער בסיכון במרכז י.ג.ר. 037445691 | haymdayan@gmail.com

מכירים את המצב שבו אתם נותנים ונותנים, הילד לוקח ולוקח, אבל הוא לא מעריך ולא מוכן לעשות גם מאמצים מצדו? מתן הוא אב שהחליט לתת לילדים שלו הכל, שלא יחסר להם שום דבר. הוא עובד קשה לפרנסתו, אבל נותן לילדים כמעט כל מה שהם מבקשים, ללא קשר ליכולותיו הכלכליות. הבן שלו, שי, בן ה-16, מחזיק בכרטיס אשראי שהאבא נתן לו. עקרונית הוא אמור לדווח על כל קנייה, אבל הוא "שוכח" לעשות זאת ולא מפנים גם כשהאבא מסביר לו. בפסח הוא יצא לטייל עם חברים, במימון האבא כמובן. הטיול עלה לא מעט ולמתן היה ברור מאליהו שהאבא אמור לממן את הכל, בלי שהוא יעשה מאמץ כלשהו מצדו, אפילו לא לעזור בבית. מתן רוצה להמשיך ולהעניק לילד, אבל הוא מרגיש שמתן מתייחס אליו כ"מובן מאליהו". מתן רוצה ששי יעריך את המאמצים, שיעשה משהו כדי להכניס לעצמו מעט כסף למשל, ללכת לשיבת בין הזמנים, ללמד ילדים, לעבוד באיזושהי עבודה בחופש, או לפחות שיעזור בבית בשמחה. שי לא משתף פעולה. מתן פנה להתייעצות כשהוא אובד עצות. הוא רוצה לתת לשי מרחב. להמשיך ולהעניק לו, הוא לא רוצה "לסגור לו את הברז", אבל המצב לא יכול להמשך כפי שהוא.

אבל עדיין יש לו השפעה עליה, שאינו חסר אונים. כך הוא נכנס לחיים שבהם יש איזון בין תחושת הכל-יכול שנותן לו העיגול לצורך להתכופף בפני המציאות והכללים שמעניק לו הריבוע. בגיל הנעורים האדם עושה עיבוד נוסף למפגש בין העיגול לריבוע. זהו גיל של "ילדות שנייה" שבה כוח החיים של הנער מתעורר (נעורים מלשון התעוררות). בגיל הנעורים העיגול של האדם גדל והוא "פוגש" מחדש את הריבוע. בשלב זה תפקידו של הנער לשמור גם על העיגול של עצמו וגם על הריבוע. אם הוא יהיה עגול מידי - הוא יתקשה לתפקד במסגרות ובזמנים, יחתור לעצמאות מופרזת ולמרי, ינסה לבדוק גבולות ולקחת סיכונים. מאידך, אם הוא יהיה מרובע מידי, הוא ירגיש ריקנות ועצב, תחושת זיוף פנימי, חוסר עצמאות, הססנות, צורך מוגבר בחיזוקים מחברים וכדומה. מאחר שגיל הנעורים הוא גיל של התהוות ויצירת זהות, נראה פעמים רבות מעברים בין נטייה לעיגול גדול מידי לנטייה לריבוע גדול מידי.

הרב הירש מסביר (בראשית ח כא): "צעירים רוצים להתפתח מתוך עצמם... צעירים עלולים לעשות את הרע, שכן טרם הורגלו להיכנע לעול מצות. שליטה עצמית ומשמעת דומות עליהם כעול, ובשאיפתם לעצמאות "ינערו" עול זה מעליהם. אכן קשה להתגבר על עצמאות זו של הרצון, חוסר הבגרות השכלית מתווה עליה את תו העקשנות, אך עצמאות זו היא השורש של האישיות המוסרית שלעתיד".

בנוסף חשוב לדעת שישנם גם סגנונות שונים של אנשים. יש שנולדים עם עיגול גדול יותר ולא במקרה. לא כל האנשים אמורים להחזיק באותו איזון בין העיגול לריבוע. יש תפקידים בעולם שלהם נדרשים דווקא אנשים עם עיגול גדול, ותפקידים שבהם נדרשים אנשים עם ריבוע גדול. גם אנשים עם עיגול גדול זקוקים להשתמש בריבוע שלהם, אך הם זקוקים לעבודה מיוחדת כדי לחבר בין העיגול לריבוע.

מדוע שי לא מעריך את הכסף? מדוע משאבים נראים לו כדבר מובן מאליהו?

בנפש האדם יש שני כוחות מרכזיים, אותם ניתן להגדיר כחלק עגול וחלק מרובע. החלק העגול רוצה שדברים יקרו רק מפני שאני רוצה. חלק זה אומר "אם אני רוצה משהו זה סיבה שהדבר יתממש". תפקידו של חלק זה הוא להקשיב לעולם הפנימי של האדם, ופחות לעולם החיצוני ולצרכי הזולת. חלק זה אחראי על תחושת ייחודיות - "אני", בחירה חופשית, עצמאות ויצירתיות. לעומת זאת, החלק המרובע רוצה שדברים יקרו רק בגלל שאני עושה. חלק זה תפקידו לחבר את האדם למציאות החיצונית ולומר "אם אני עושה משהו זה סיבה שהוא יתממש". הרצון של האדם נמצא בעולם הפנימי. במציאות החיצונית קיימים כללים ברורים, ודברים מתרחשים רק אם עושים אותם בפועל, בהתמדה ובהתאם לכללים. זה תפקידו של חלק זה, לגרום לאדם לפעול בסדר ועקביות, קבלת כללים וגבולות, להכיר במציאות הפיזית והחברתית.

אדם נולד עם עיגול גדול. ילד קטן מתקשה לקבל שאין משהו שהוא רוצה. הרצון שלו הוא הדבר הקובע בעיניו. תפקיד ההורה לטפח גם את החלק העגול של הילד וגם את החלק המרובע. התחלת החיים כעיגול, אינה במקרה. היא נחוצה ביותר. החיבור לריבוע אינו רק צורך טכני, גם הוא נחוץ ביותר לשלמותו הנפשית של האדם. האדם הוא גם חירותי וגם כפוף למציאות. שני החלקים הללו נחוצים לבריאותו הנפשית של האדם וקשה להתנהל בצורה תקינה בלי האיזון בין השניים.

יש תחנות בחיים שבהן האדם חווה בעוצמה את הפער בין העיגול לריבוע. למשל, בילדות המוקדמת ההורים משקיעים מאמצים ללמד את הילד לחיות בשלום עם הריבוע. הם מקנים לו גבולות וכללים, ולא תמיד הוא מקבל זאת בחפץ לב. הוא לומד שאמנם הוא אינו יכול לקבל את כל מה שהוא רוצה, אבל חלק הוא כן יכול לקבל. הוא מפנים שלמרות שאין לו שליטה על המציאות,

אצל אנשים עם הפרעת קשב והיפראקטיביות (ADHD) רואים פעמים רבות "עיגול גדול מריבוע". שי הוא אחד מאלה. הוא אובחן בגיל צעיר, אבל לטענתו כיום כבר למד לתפקד כתלמיד ללא צורך בתרופות. אבל התכונות האופייניות לאנשים עגולים, ניכרות אצלו מאוד. הוא רוצה חופש, נוחות, אינו אוהב להתאמץ. חשובה לו מאוד העצמאות והוא רוצה שהדברים יבואו ממנו. הוא מצליח להניע את עצמו כאשר הוא רוצה משהו, יותר קשה לו להתמיד בביצוע של מה שצריך לעשות. הוא רגיש לעיגול שלו. מתן מזהה את הצורך ונענה לו, אך הוא פחות שם לב ששי זקוק גם לטיפוח הריבוע שלו.

בהקשר של כספים, האב מתן מטפח בעיקר את החלק העגול של שי, אבל בו-זמנית הוא מצפה ששי יפעיל את החלק המרובע שלו, וכעת אפשר להבין מדוע הדבר לא עובד כמצופה. נחשוב על העיגול והריבוע כמו שני צמחים - צריך להשקות את שניהם. כאשר מתן "משקה" רק את הצמח העגול ומתעלם מהצמח המרובע, הצמח העגול גדל מאוד ומאפיל על הצמח המרובע שצומח פחות. שי מבין בשכל את המציאות המרובעת, אבל רגשית הוא חש בעיקר את העיגול. הוא מתרגל לחיות מתוך תפיסה ש"כסף רוצים" - כמו שאומר העיגול: "דברים הם תוצאה של רצון", והלב שלו לא מרגיש ש"כסף עושים" - כמו שאומר הריבוע: "דברים הם תוצאה של פעולה". כמוכן שכסף הוא רק דוגמה והדבר נכון לעוד הרבה דברים בחיים. למשל כשילד חווה תסכול מכך שהוא צריך לעזור בבית, לתת יחס הוגן לחבר או מכך שבשביל לדעת את החומר צריך פשוט ללמוד.

במהלך ההדרכה מתן הבין שהוא מרגיש שכשהוא נותן לשי "ריבוע" של כללים ועקרונות הוא לוקח לו משהו, הוא מגביל אותו והוא לא אוהב להגביל, הוא מעדיף להעניק ולתת מרחב. לאחר ששוחחנו על כך כעת הוא חושב דווקא שהוא מעניק לו, הוא מטפח את הריבוע של שי. הוא מבין שההגבלה קיימת במציאות עצמה כשההורה דווקא "מרפד", מרכז ומתווך אותה עבור הילד. הוא חש יותר ויותר שהניסיון להתעלם ממגבלות המציאות - מגביל יותר ממה שהוא מאפשר.

מתן הבין שכדי להקנות ריבוע, לא די במילים, נדרשים מעשים. חלק מהריבוע הוא המעשיות. מתן קבע סכום מסוים שהוא ייתן מעתה לשי בלי קשר לשום דבר, רק כי הוא אוהב את הילד ורוצה לשמח אותו, רק כי שי רוצה. כך הוא ימשיך לטפח את העיגול שלו. אבל כל סכום שמעבר לכך, שי יצטרך לעמול על מנת לקבל כסף. מתן שיתף את שי בשינוי, הסביר לו על שני הכוחות בנפש ושהוא החליט להעניק לו גם ריבוע וללמד אותו שיש כללים ברורים סביב ההתנהלות הכלכלית. שי לא הבין עד הסוף, ניסה להתווכח, אך היה ברור לו שהאב החלטי בעניין. הם בנו יחד תכנית שמגדירה מה שי צריך לעשות כדי לקבל עוד דברים. שי שהתרגל לחיות עם סכומים גדולים יותר, למד שהוא צריך לעמול על הכסף אם הוא רוצה לקבל יותר. השינוי הוביל לשינויים נוספים בחייו של שי, ביכולת ההערכה שלו ובפיתוח תחושת האחריות. שי שיתף שהוא חשב שאין לו ריבוע, שהוא לא יהיה מסוגל לעמוד בדרישות לאורך זמן. דווקא העובדה שהאב הציב לו גבולות לימדה אותו שהאב מאמין שיש לו ריבוע, שהוא לא אדם כזה שיכול לעשות רק מה שהוא רוצה, אדרבא, יש לו חופש לעשות גם מה שהוא צריך, גם אם אין לו חשק.

המשפחות
הכי טובות

צריכות אותך

מובילים
מקצועיות
כבר 22 שנה

קורס מדריכי נוער בסיכון

בחסות האוני' הפתוחה מערך לימודי החוץ

קורס מקצועי שמטרתו הקניית הבנה, ידע ומיומנויות מעשיות להתמודדות עם אתגרי הנעורים

יבטים פיזיים, נפשיים וחברתיים,
תיאוריה וגישות קליניות להתערבות מקצועית

ידע ומיומנויות באיתור וזיהוי גורמי מוקדי הסיכון והערכתם

התייחסות לסוגיות מורכבות: הפרעת קשב, נשירה, בעיות התנהגות, סמכות וגבולות, אלימות, מדיה והתמכרויות

בפיקוח:

דרכי משפט
בית הדין לסמכות

בראשות הרביל שלמה בארי שליט"א

מרכז י.נ.ר.
מובילים הזון ומצויינות

מרכז י.נ.ר. - המרכז המוביל והמקצועי ללימודי יעוץ והנחייה
לפרטים והרשמה: 02-6321625
בית הדפוס 30, ירושלים ז'בוטינסקי 100, פתח תקווה
YNRCOLLEGE.ORG - RISHUM@YNRCOLLEGE.ORG